

MÜHENDİS ve ÇALIŞMA HAYATI: Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Abdurmelik Gökhan TOPRAK - *Elektrik Elektronik Mühendisi*

EMO Ankara Şb. Elektrikli Araçlar Komisyonu Bşk.

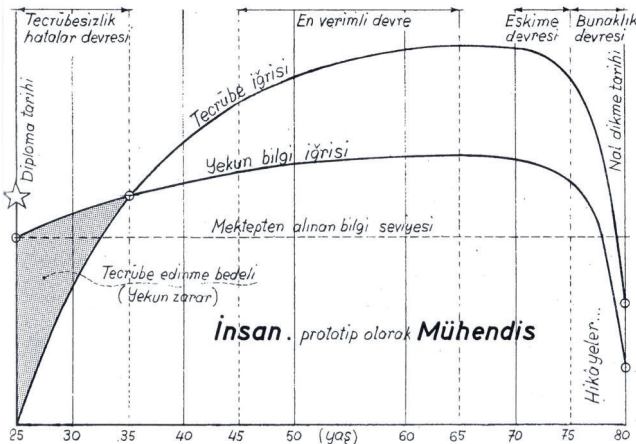
agtoprak@yahoo.com

Türk Dil Kurumu'na göre mühendis; "İnsanlığın ihtiyaçlarını karşılamak için iyi bir estetik tasarım ile temel bilimler çerçevesinde en az maliyetle en yüksek verimlilik ve güvenlikte teknoloji veya sistem geliştiren kimse" olarak tanımlanmaktadır.

Mühendis; İnsanların, yaşamın ve çevrenin korunması yani kolektif refahı göz önünde bulundurarak, genellikle karmaşık sorunları, verimli bir şekilde ortaya koyup inceleyebilen ve yenilikçi çözümler üretebilen, karmaşık sistemlerde uzman kişidir.

STFA Grubu kurucuları duayen mühendisler Sezai Türkeş-Feyzi Akkaya ikilisi, iş hayatları boyunca mühendislik sektörüne 500'ün üzerinde yeni buluş getirdiler. Bu buluşların bir kısmı mühendislik literatürüne geçti, bazıları ise Türk tezi olarak tanındı. (1)

Cumhuriyet Şantiyeciliğimizin üstadı Sn. Feyzi AKKAYA'nın (Reis Feyzi) kaleme almış olduğu Şantiye El Kitabı'nda; İnsan, prototip olarak Mühendis grafiği ile mühendislerin yaşam döngüsünü tanımlamıştır.

Mühendislik ve Çalışma Mevzuatı:

3458 Sayılı Mühendislik ve Mimarlık Hakkında Kanun'a göre Türkiye Cumhuriyeti hudutları dahilinde mühendislik ve mimarlık unvan ve yetkisi ile sanat icra etmek isteyenlerin sahip olmaları gereken şartlar ile devlet daire ve müesseseleri ile belediye hizmetlerinde bulunan yüksek mühendis, yüksek mimar, mühendis, mimar ve fen memurları çalışma saatleri dışında bile olsa ücretli veya ücretsiz hususi surette sanatlarını icra edemeyeceklerini ancak serbest meslek erbabı bulunmaması durumunda yerel yönetim izni ile geçici olarak iş kabul edeceklerini belirtir. (2)

Kamu kurumlarında çalışan mühendis-mimar-şehir plancıları, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na tabidir. Sözleşmeli ve geçici personel hakkında bu kanunda belirtilen özel hükümler uygulanır. Devlet Memurları Kanunu'nda düzenlenmeyen istihdam biçimlerinde ise sözleşmede belirtilen kanun hükümleri uygulanır. (3)

Özel Sektörde, bir iş sözleşmesine (belirli veya belirsiz süreli) dayanarak çalıştırılan mühendis-mimar-şehir plancıları, 4857 sayılı İş Kanunu'na tabidir. 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'na göre sigortalı sayılmaktadırlar. Mühendis-Mimar-Şehir Plancıları her iki yasadaki tanıma göre de işçidir (6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununda ise çalışan olarak geçer). (3)

4857 sayılı İş Kanunu, işverenler ile bir iş sözleşmesine dayanarak çalıştırılan işçilerin çalışma şartları ve çalışma ortamına ilişkin hak ve sorumluluklarını düzenlemektedir. (3)

İşyeri, işyerine bağlı yerler, eklentiler ve araçlar ile oluşturulan iş organizasyonu kapsamında bir bütündür. (3)

İşveren adına hareket eden ve işin, işyerinin ve işletmenin yönetiminde görev alan kimselere işveren vekili denir. İşveren vekilinin bu sıfatla işçilere karşı işlem ve yükümlülüklerinden doğrudan işveren sorumludur. 4857 sayılı İş Kanunu'na göre işveren için öngörülen her çeşit sorumluluk ve zorunluluklar işveren vekilleri hakkında da uygulanır. İşveren vekilliği sıfatı, işçilere tanınan hak ve yükümlülükleri ortadan kaldırmaz. (3)

Mühendislik Örgütleri:

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) 7303 sayılı Yasa, 66 ve 85 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerle değişik 6235 sayılı Yasayla 1954 yılında kurulmuştur. TMMOB tüzel kişiliğe sahip, Anayasanın 135. Maddesinde belirtilen kamu kurumu niteliğinde bir meslek kuruluşudur. Kuruluşunda 10 Oda ve yaklaşık olarak 8.000 üyesi bulunan TMMOB'nin, 2023 yılı sonu itibari ile oda sayısı 24, üye sayısı ise 677 bin 242 olmuştur.

TMMOB çalışmalarını 24 Oda, bu Odalara bağlı 213 şube ve 50 İl/İlçe Koordinasyon Kurulu ile sürdürmektedir. TMMOB'ye bağlı odalara 108 farklı mühendislik, mimarlık ve şehir plancılığı disiplininin mezun olan mühendis, mimar ve şehir plancıları üyedir. (4)

Dünya Mühendislik Örgütleri Federasyonu'nu (WFEO), Mühendislik mesleğini dünya çapında temsil eden uluslararası bir sivil toplum kuruluşudur. Yaklaşık 100 ülkeden Ulusal Mühendislik Organizasyonlarını bir araya getirerek 30 milyondan fazla mühendisi temsil eder.

Dünya Mühendislik Örgütleri Federasyonu'nu (WFEO), 1968 yılında Paris'te Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonları'nın (UNESCO) himayesinde bir grup bölgesel mühendislik organizasyonu tarafından kurulmuştur. (5)

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB), Dünya Mühendislik Birlikleri Federasyonu (WFEO) üyesidir denilmektedir. Dünya Mühendislik Örgütleri Federasyonu (WFEO) <https://www.wfeo.org/nationals/> sayfasında Türkiye listede yer almamaktadır.

Avrupa Ulusal Mühendislik Birlikleri Federasyonu (Engineers Europe), 33 Avrupa Yüksek Öğretim Alanı (EHEA) ülkesindeki ulusal mühendislik birliklerini birleştiren profesyonel mühendislerden oluşan bir federasyondur.

1951 yılında, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden birkaç yıl sonra, ortak faaliyet alanları olan teknoloji aracılığıyla eski düşmanlar arasında bağlantılar kurmanın mümkün olabileceğini düşünen bir grup Fransız ve Alman mühendis tarafından kurulmuştur.

Bugün 33 Avrupa ülkesinden dernekler Engineers Europe'da temsil edilmekte ve hepsi kendi ülkelerinde mühendislik mesleğinin ulusal düzeyde temsilcileri olarak tanınan 350'den fazla ulusal mühendislik derneğini ve yaklaşık 6 milyon profesyonel mühendisin çıkarlarını temsil etmektedir. (6) Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) de üyesidir.

Uluslararası Mühendislik İttifakı (IEA), yedi uluslararası anlaşma kapsamında 29 ülkedeki 41 yargı bölgesinden üyelerden oluşan, kar amacı gütmeyen küresel bir kuruluştur.

Uluslararası Mühendislik İttifakının (IEA) üyeleri, Eğitim Anlaşmaları ve Yeterlilik Anlaşmaları aracılığıyla, mühendislik eğitimi ve mühendislik uygulamaları için beklenen yeterlilik için uluslararası düzeyde karşılaştırmalı standartlar oluşturur ve uygular.

Bu uluslararası anlaşmalar mühendislik eğitimi niteliklerinin ve mesleki yeterliliğin tanınmasını düzenler.

Türkiye, Mühendislik Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği (MÜDEK) tarafından 2011 yılından itibaren temsil edilmektedir. <https://www.mudek.org.tr/en/akredit/akredite2023.shtm> (7)

Sendikalaşma:

6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu'na göre Sendikalar kuruldukları işkolunda faaliyette bulunabilmektedir. (8)

Kamuda, teknik hizmet sınıfı çalışanların ilgili işkoluna göre sendikalaştığı görülmektedir.

Sendikalaşmanın yaygın olmadığı işkollarında çalışan Mühendislerin çalışma hayatına yönelik haklarının iyileştirilmesi konusunda ilave çalışmalar yapacak örgütlenmelere veya mevcut örgütlenmeler içerisinde projeler geliştirebilecek yönetimlere ihtiyaç vardır.

Toplu İş Sözleşmelerinde Mühendis-Mimar- Şehir

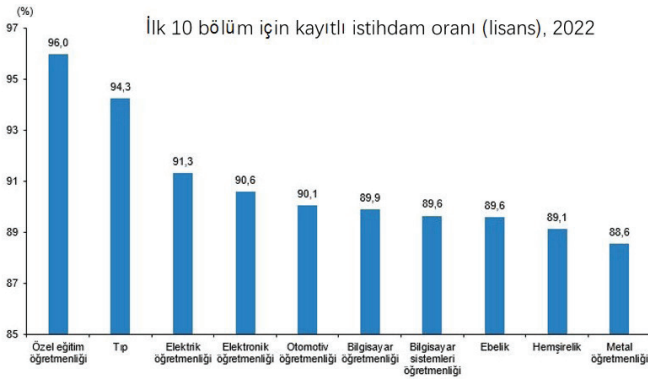
Plancıları “Kapsam dışı personel” olarak tanımlanmaktadır. Bundan kasıt işyerinde ücretli olarak çalışıp da toplu iş sözleşmesinden yararlanamayan çalışanlardır. İşyerlerinde ana üretim bölümlerinde ve işveren vekili yetkilerine sahip olmaksızın çalışanlar kapsam içi, diğerleri ise kapsam dışı bırakılmaktadır. (9)

İstihdam:

TÜİK Yüksek Öğretim İstihdam Göstergeleri verilerine göre Mühendislik İstihdamı Verileri: (10)

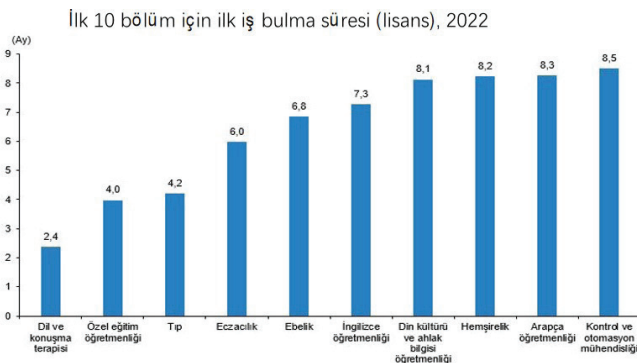
TÜİK verilerine göre; Sanayi, inşaat ve ticaret-hizmet sektörleri toplamında ücretli çalışan sayısı 2023 Aralık ayında 15 milyon 57 bin 373 kişi olmuştur.

Aşağıdaki grafikte görüleceği üzere; Lisans Mezunlarının Mesleklere Göre İstihdam Oranları içerisinde Mühendislik, imalat ve inşaat (%78,4) ve Bilişim ve iletişim teknolojileri (%76,2) olarak gerçekleşmiştir.

TÜİK Yüksek Öğretim İstihdam Göstergeleri, 2022 (Kaynak TÜİK)

Aşağıdaki grafikte görüleceği üzere; Lisans Mezunlarının İş Bulma Sürelerine göre Mühendislik, imalat ve inşaat sektöründe Erkekler 10,9 Ay - Kadınlar 12,0 Ay, Bilişim ve iletişim teknolojileri sektöründe Erkekler 11,6 Ay - Kadınlar 12,3 Ay olarak gerçekleşmiştir.

TÜİK Yüksek Öğretim İstihdam Göstergeleri, 2022 (Kaynak TÜİK)

Yukarıdaki TÜİK verilerine göre ülkelerinde istihdam sorunları yaşayan Türk Mühendisleri için Türk Devletleri Teşkilatı başta olmak üzere Türk şirketlerinin; müteahhitlik, mühendislik, üretim ve ticaret kapsamında faal oldukları ülkeler içerisinde, Avrupa Birliği'nin Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 2013/55/EU ve 005/36/EC sayılı direktifleri kapsamında mesleki yeterliliklerin tanınmasına ilişkin çalışmaların benzerinin yapılması gerekmektedir.

Türk Devletleri Teşkilatı (eski adıyla Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi - Türk Konseyi),

Devlet Başkanları tarafından 2021 İstanbul Zirvesi'nde kabul edilen "Türk Dünyası 2040 Vizyonu" belgesinde de belirtildiği üzere, üye ve gözlemci devletler arasında insan kaynaklarının ve kurumsal kapasitelerin güçlendirilmesi, Türk Devletleri Teşkilatı'nın öncelik vermesi gereken işbirliği alanları arasında yer almaktadır.

Aşağıda görüleceği şekilde Türk müteahhitlik hizmetleri kapsamında farklı teknik standartlar hakkında teknik yayın ve sertifikasyonlara ihtiyaç vardır.

Son Üç Yılda En Çok İş Üstlenilmiş Ülkeler ve Toplam Proje Bedelleri (ABD \$)

	2021	2022	2023
Rusya Fed.	11.019.425.804	2.377.778.660	4.613.354.291
Irak	3.574.715.271	2.026.631.576	3.622.920.714
Tanzanya	1.908.056.027	1.637.962.422	3.338.003.915
Ukrayna	1.660.858.190	1.602.462.190	2.750.775.266
Güney Sudan	1.236.035.648	1.554.484.569	1.349.328.266
Zambiya	1.134.588.621	1.083.754.392	1.318.791.401
Cezayir	947.335.989	936.275.519	1.039.452.397
Kazakistan	944.099.404	879.591.553	938.921.069
Türkmenistan	922.148.472	650.411.019	789.326.529
Azerbaycan	868.141.297	640.439.352	754.000.000
Diğerleri	6.759.208.972	6.316.732.558	6.876.690.874
Toplam	30.974.613.695	19.706.523.810	27.391.564.722

Kaynak: Ticaret Bakanlığı

Değerlendirme ve Sonuç:

Yukarıda anlatılmaya çalışıldığı şekilde; mesleki sendikalaşma imkanı bulunmayan, ancak 1938'den beri özel bir kanun ile faaliyetlerini icra eden mühendislerin çalışma ve sosyal hayatına ilişkin iyileştirmelere, kamu ve özel sektörde çalışan mühendislerin mühendislik yaşam döngüsü içerisinde sürekli olarak ekonomik ve sosyal güvence ihtiyacı artarak devam etmektedir.

Türk Mühendis ve Mimarlar Odaları Birliği, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olup, Türkiye sınırları içinde meslek ve sanatlarını icraya katanen yetkili olup da mesleki faaliyette bulunan yüksek mühendis, yüksek mimar, mühendis ve mimarları teşkilatı içinde toplayan tüzel kişiliktir.

Kuruluş amacı özetle; meslek ve menfaatleriyle ilgili işlerde resmi makamlarla işbirliği yaparak gerekli yardımlarda ve tekliflerde bulunmak, meslekle ilgili bütün mevzuatı normları, fenni şartnameleri incelemek ve bunlar hakkındaki görüş ve düşünceleri ilgililere bildirmek; meslek ve çıkarları ile ilgili işlerde, resmi makamlar ve öteki kuruluşlar ile işbirliği yaparak gerekli yardımlarda ve önerilerde bulunmak, meslekle ilgili bütün mevzuatı, normları, bilimsel şartnameler, tip sözleşmeler ve bunlar gibi bütün bilimsel evrakı incelemek ve bunların değiştirilmesi, geliştirilmesi ya da yeniden konulması yolunda önerilerde bulunmaktır.

24954 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Ana Yönetmeliği 3. maddesi ile 6235 sayılı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanun’nun 2. maddesinde geçmeyen ifadeler ile kanunda verilmeyen yetkiler içermesi, <https://tmmob.org.tr/sayfa/tmmob-hakkinda> sayfasında Çalışma Anlayışı kısmında her koşulda ve her zaman siyaset yapma anlayışının bulunması üyelerin aktif katılımını azaltmaktadır.

Mühendislerin; istihdam, ücret ve özlük haklarına ilişkin mevzuat ve uygulamalarının koordinasyonu için Meslek Odaları nezdindeki kısır siyasi çekişmelerin bir kenara bırakılarak ortak akıl ile çalışmalar yapılması ve mühendis dernek ve oluşumların da katkı vermesinin hepimiz için iyi olacağı aşikârdır.

Mühendislik Meslek Odaları ve TMM Odaları Birliği’nin yasa ve yönetmelikleri ile örgütlenme yapısının mühendislerimizin dünya ile daha fazla entegre ve bir o kadar da rekabetçi olabileceği şekilde gelecek vizyonu ile gelişmesine yönelik vizyoner çalışmaların tartışılmasına ihtiyaç vardır.

Mühendislerin; teknik, ekonomik ve sosyal alanlardaki mesleki bütün konuların kanunen Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği ve bağlı odalarının görev ve yetki alanında olması yerine teknik konular için ayrı, istihdam ve çalışma hayatı için ayrı, sosyal konular için ayrı örgütlenmeler ile daha fazla etki oluşturmak mümkün olabilecektir.

Gerek Türk Devletleri gerekse Türkiye’nin yakın ticari iş birliği içerisinde olduğu potansiyel ülkeler ile Avrupa Birliği’nin oluşturduğu şekilde mesleki yeterliliklerin tanınması yönünden adımlar atılarak bireysel çaba yerine daha organize mühendis istihdam olanakları ve kayıtlı serbest dolaşımı oluşturulmalıdır.

15+ aktif çalışma süresi olan mühendislere Yeşil Pasaport verilerek vize sorunları çözümlenmelidir.

KAYNAKLAR

1. <https://ins.itu.edu.tr/hakkimizda/mezunlar/feyzi-akkayahttps://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.3458.pdf>
2. <https://www.mmo.org.tr/kayseri/haber/calisma-yasaminda-muhendisler>
3. <https://tmmob.org.tr/sayfa/tmmob-hakkinda>
4. <https://www.wfeo.org>
5. <https://www.engineerseurope.com/what-engineers-europe>
6. <https://www.ieagreements.org/>
7. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6356.pdf>
8. <https://www.mmo.org.tr/kayseri/haber/calisma-yasaminda-muhendisler>
9. TÜİK Yüksek Öğretim İstihdam Göstergeleri, 2022